

N:o 41.

Af herr **Bergström**, om beredande åt svensk kvinna af samma rösträtt som man i fråga om val af ledamöter i Riksdagens Andra Kammare.

Då jag nu härmed framlägger en motion i rösträttsfrågan, så anser jag mig först och främst böra afgifva den bestämda förklaringen, att denna icke afser att på något sätt lägga hinder i vägen för regeringens eller annat rösträttsförslag, som kan hafva utsikt att vinna Riksdagens bifall, och därigenom bringa denna fråga — för en tid framåt i vårt land — ur världen. Under sådana förhållanden kan man med fog fråga, hvad motionen har för mening, och anse, att det först då vore något ändamål med en sådan, när det visade sig, att de framlagda förslagen icke hade utsikter att genom riksdagsbeslut gifva frågan lösning.

Därtill vill jag genmäla, att det dels finnes förnuftiga konsekvenser af redan fastslagna meningar i rösträttsfrågan, *utan hvilkas fullständiga beaktande ingen ens för kort tid varaktig lösning kan åstadkommas*; dels finnas andra synpunkter, än som hittills framhållits för frågans bedömande, synpunkter, som det ej kan skada att före dess lösning ägna någon uppmärksamhet, äfven om de ej nu kunna inverka på resultatet, och jag tvekar så mycket mindre att framlägga dem, som de enligt min öfvertygelse böra verka till samling i stället för splittring.

Det är under lång tid som kraf hos oss framställts på förändringar med afseende å gällande rösträtt, och krafven ha faktiskt vuxit i styrka och anslutning. Detta skulle ej ha inträffat, om ej brister uppstått i

Rösträtts-
frågans
utveckling.

samhället, hvarutaf ett allt större antal medlemmar känt sig berörda och som den allmänna meningen icke funnit något bättre medel att få afhjälpta än genom att utsträcka den politiska rösträtten. Man kunde ej enas om att göra detta genom sänkande af det förut befintliga så kallade penningestrecket, man ville ej längre erkänna den bärgade, ej ens den erfarnare och kunskapsrikare individens större lämplighet att bära ansvaret för statsåtgärder, den ena oförvitliga individen ansågs härför lika lämplig som den andra, och personlighetsprincipen vann sådan anslutning, att Riksdagens båda kamrar beslöto införande af så kallad allmän rösträtt.

Men huru kom man till detta resultat? Jo, på grund af de upprepade krafven på utsträckt rösträtt anhöll Riksdagen hos Kungl. Maj:t om en »*allsidig och fullständig utredning*», emedan den ansåg denna fråga vara för hela vårt konstitutionella lif af alltför genomgripande betydelse för att kunna lösas utan en sådan. Riksdagen yttrar bland annat i samband härmed, att det för en mogen pröfning af denna fråga måste vara en *oeftergiftig* förutsättning, att Riksdagen blefve satt i tillfälle att öfverskåda *olika spörsmål, som med densamma ägde samband och vore att beakta*, då en sådan omdaning af den politiska valrätten ifrågasattes, att denna valrätt skulle ställas på väsentligt bredare grund än hittills. Denna Riksdagens begäran besvarades emellertid på så sätt, att Kungl. Maj:t lät utarbета en befolkningsstatistik, en från olika synpunkter gjord folkräkning, och därmed ansåg sig regeringen tydligen hafva fullgjort det erhållna omfattande uppdraget.

Det fanns brister i samhället, som dess enskilda medlemmar från sin mera begränsade synpunkt sågo bästa medlet att bota med att låta erfarenheten om desamma få möjligast kraftiga inflytande på statsärendenas behandling, brister, hvilka dock Riksdagen, med sin helt naturligt mera vidgade blick på frågans innebörd, ansåg böra allsidigt utredas och deras sammanhang med rösträttsfrågan öfvervägas, och på sin begäran om denna utredning erhöi Riksdagen en folkräkning till svar. Dock hade man väl ej behöft forska så synnerligen djupt för att finna anledningar till rådande samhällsöndt och därpå grundadt missnöje.

Ser man t. ex. på statsregleringen, som minst af allt borde vara främmande för en regering, skall man af densamma finna, att sådana statsinkomster, som, *då ej vidare utredning föreligger*, kunna anses utgå till lika stort belopp från hvar och en af samhällets individer — såsom tullar, brännvins- och sockerskatt — uppgå till 94 millioner eller cirka 18 kronor per individ. Nog skall det för en reflekterande familje-

fader med 6 à 8 barn och en inkomst af kanske 6- à 800 kronor kännas orättvist och tryckande, att han skall få bidraga till statsutgifterna med belopp uppgående till en femtedel af hans hela inkomst, detta så mycket mera, som en annan i öfrigt likställd, men med större inkomster, ej betalar mera än han, och t. ex. en ungarl med samma inkomster blott en tiondedel så mycket. Det måste för en sådan familjefader — af hvilken man i allmänhet icke kan begära det han skall kunna göra sig reda för att förnödenhetsvarorna endast lämna i tullinkomster cirka 25 millioner kronor eller omkring en fjärdedel af ofvanstående — framstå såsom rent af ett straff, som han ådrager sig därför att han fullständigare än t. ex. den senare låtit binda sig af medborgerliga och mänskliga plikter, och han ser sig därför tvingad att söka lagliga utvägar för åstadkommande af förbättringar. Och utsatt för ett dylikt tryck, hvem kan begära, att han skall se t. ex. tullar med blida ögon och sätta sig in uti att dessa äro nutidens stridsmedel nationerna emellan, genom hvilka de lika effektivt och hänsynslöst, som förut med vapen, förtrycka och förslafva den ena den andra, samt att han är fullt lika beroende af ett väl afvägdt tullsystem som af väl afvägda skatter, ja att ett sådant *kan* vara villkoret för hans hela utkomst. Det är ej hans sak, upptagen som han är att skaffa förvärf för sig och de sina, att sammanfatta verkningarna af statsmakternas särskilda åtgärder. Han kan ej gärna se dem annat än från sin egen erfarenhets synpunkt. Det måste under sådana förhållanden rentaf vara statsmakternas plikt att anordna så, att *samhällsindividernas enskilda ekonomiska intressen i möjligaste mån sammanfalla med de nationalekonomiska*, ty först därigenom ges staten dess fulla kraft i enade meningar och därmed också enad handling utåt som inåt. Att sådant i här anförda exempel låter sig göra och på mera än ett sätt är otvifvelaktigt, och en utredning i den riktningen synes mig skola ha utgjort ett mera direkt svar på Riksdagens hemställan än den, som nu erhållits.

Många andra missförhållanden råda, som utvecklingens hastiga lopp, med dess ökade kraf från såväl den enskildes som det allmännas sida, mer eller mindre skenbart framkallat, hvilka äga samband med och bort beaktas i sammanhang med rösträttsfrågan, och således i enlighet med Riksdagens »*oeftergiftiga*» fordran äfven bort utredas. Ännu står dock Riksdagen i saknad af denna utredning och det oaktadt vi, efter den tid då fordran framställdes, haft regeringar af skilda partier, som sysslat med densamma. Det enda svar, Riksdagen erhållit, är folkräkningen, och den naturliga följden häraf har blifvit: *antagande i princip af s. k. allmän rösträtt*. Så långt ha tills nu meningarna enats.

Valmetoder.

Hvad som för närvarande mest sysselsätter den allmänna meningen, emedan klarhet ännu ej vunnits däri, är sättet för denna rösträtts utövande. Utan att i sammanhang därmed vilja framställa något yrkande, anser jag mig dock böra framlägga min uppfattning härom till öfvervägande i samband med föreliggande förslag, då intet af dessa ännu kunnat samla någon afgörande majoritet omkring sig.

Då beslut är fattadt om allmän rösträtt och jag ej kan förstå, huru ens de tre fjärdedelar af landets hela befolkning, som man nu synes vilja utesluta från rösträtten, *i sammanhang med allmän rösträtt kunna uteslutas*, så är det också för mig oförståeligt, huru man, genom yrkande på majoritetsval, vill söka utesluta bortemot hälften äfven af den knappa fjärdedel som återstår.

Beträffande de så kallade proportionella valmetoderna, som föreslagits, så måste jag betrakta dessa såsom blott majoritetsvalen sig mer eller mindre närmande försök att åstadkomma proportionalism. Under normala förhållanden kunna vid majoritetsvalen 49 procent af de väljande bli orepresenterade, vid så kallade proportionella val i tremansvalkretsar 24 procent, i fyrmanskretsar 19 procent o. s. v., så att det i själfva verket blott är procenttalet af de orepresenterade, som i ena eller andra fallet blir mer eller mindre stort. Någon annan och principiell skillnad finnes ju icke, och rättvisan i Kungl. Maj:ts förslag är så mycket mera att vara betänksam emot, som samma län kan vara indeladt i både tre-, fyra- och fem-mansvalkretsar, och då naturligtvis de orepresenterade bli flera, ju färre som inom en valkrets skola väljas, kommer en uppenbar olikhet att gälla till och med mellan valkretsarna i samma län.

Ett onekligt företräde, som majoritetsvalen ha, är, att hvarje valkrets får representant från orten, en enligt mitt förmenande ytterst viktig sak, *ty eljest skulle vi ju för enkelhetens skull kunna taga alla rikets representanter blott från Stockholm*, men det synes mig, som om detta mål, att få hvarje valkrets representerad af en inom densamma boende person, äfven borde kunna vinnas genom en fullt proportionell valmetod på följande sätt.

Man använder, som hittills, enmansvalkretsar, helst fördelade med möjligast lika folkmängd. Röstningen verkställes som vid majoritetsval. Alla, som erhållit röster, skola inom viss tid efter valet till valförrättaren lämna officiell uppgift om för hvilket parti de uppträdt som kandidater, eller om de icke uppträdt för något parti. Valresultatet jämte dessa uppgifter insändes sedermera från landets samtliga valdistrikt till förslagsvis statistiska centralbyrån, där de under regeringens kontroll och ansvar bearbetas, så att hvarje parti eller icke parti får så

många representanter, som motsvara afgifna röster. För detta ändamål kan exempelvis hela valet uppställas å en tabell, som i första kolumnen upptager valdistrikten, i nästföljande kolumner rösterna, som tillfallit de olika partierna och kandidaterna inom hvarje parti eller icke parti, samt i sista kolumnen summan af inom hvarje valdistrikt afgifna röster. Summeras sedan tabellen, får man såväl summan af de röster, som hvarje parti eller icke parti afgifvit, som summan af samtliga afgifna röster. Multipliceras nu hvarje partis röstetal med hela antalet representanter och divideras med sista kolumnens röstsumma, erhålles det antal representanter, som hvarje parti bör få på grund af *från alla landets delar* afgifvet votum, och detta så nära riktigt som på *halfva* valkvoten. Röstfördelningen synes sedermera lämpligast böra försiggå på så sätt, att först det största partiet erhåller sina kandidater i ordning efter som dessa erhållit mest röster sins emellan, det näst största partiet därefter på samma sätt i de valkretsar, som ej blifvit besatta af största partiets representanter, och så undan för undan. Men naturligtvis kunna äfven andra sätt användas för fördelningen.

Härvid måste gifvetvis komma att inträffa, att personer, som i en valkrets erhållit majoritet, likväl ej bli representanter, men sådant inträffar i regel vid alla proportionella valsätt, om man hänför valresultaten till så små kretsar, att de, som här, motsvara blott en representant. Häre är sålunda ingen skillnad mellan det ena eller andra proportionella valsystemet, men i det afseendet är det här föreslagna att föredraga, att hvarje valman vet, att hans röst gagnar det parti han tillhör, samt att hvarje valdistrikt får en *inom* detsamma boende representant, som sålunda känner valkretsens förhållanden och behof så nära som möjligt. Valfusk torde ock komma att väsentligt försvåras och bli föga tacksamt.

Otvifvelaktigt ha samtliga de föreslagna proportionella valmetoderna stora teoretiska förtjänster och äro synnerligen vackra vetenskapliga deduktioner, men i praktiken äro de förbundna med olägenheter, som äro svåra att på förhand till sin fulla innebörd bedöma, och valmännen i stort skulle nog se det enklast, om de ej hade att följa andra regler än att som hittills välja på den, de helst önska som representant.

Det torde erkännas, att rösträttsfrågans utveckling hos oss är en följd af de så kallade liberala partiernas arbete, och detta skulle otvifvelaktigt lända dessa partier till ovansklig förtjänst, om icke det sätt, på hvilket de ville tillämpa sina framgångar, stode i så uppenbar motsats till de motiv, som framkallat dem. Teorin är ju, som nämnts, att hvarje i vissa afseenden oförvitlig medborgare skall hafva politisk rösträtt till Andra Kammaren och därigenom inflytande på statsange-

*Kvinnans
rösträtt.*

lägenheterna oberoende af kunskaper, erfarenhet och den förmåga han har att gagna allmänt och enskildt väl. Men i tillämpningen uteslutas likväl utan vidare mer än tre fjärdedelar af befolkningen, och härigenom kan det ej undgå att åtminstone få sken utaf, som om de liberala ej ville ge rösträtt åt flere, än som de enligt verkställda folkräkningar anse för sig fördelaktigast för att säkert själfva komma till och längst möjligt bibehålla makten. Individens rätt och betydelse som sådan försvinner alldeles vid tillämpningen, och partimaktens intressen härska despotiskt. Hvar skall man eljest söka skälet till att kvinnan uteslutits från allmän rösträtt — ja, att icke till och med sådan kräfts för föräldrarna åt deras barn, en fråga, som jag här nu ej vill ingå på, men som har större och mera djupgående betydelse för ett folk som vårt, med bland mycket annat dess abnormt låga giftermålsfrekvens, än man vid första påseende kan föreställa sig.

Konsekvensen af allmän rösträtt är absolut och oafvisligt åtminstone äfven rösträtt för kvinnan. Utan denna är allt tal om allmän rösträtt meningslöst. Påståendet, att det saknas utredning härför, och att saken skulle fördröja männens rösträtt, synes mig sakna hvarje grund. Den verkställda folkräkningen gäller i allmänhet befolkningen och ej blott männen, och skulle något ytterligare arbete med att räkna och klassificera kvinnorna kunna göras, kan sådant göras när som helst efter beslutet om kvinnans rösträtt, och med samma resultat, *ty på rätten, om sådan eljest finnes för henne att få sina intressen bevakade och angelägenheter behandlade, kan en dylik räkning ej öfva det ringaste inflytande.*

Icke kan man heller komma med den invändningen, att frågan ej är aktuell, emedan kraf på denna rösträtt ej framställts. Tvärtom är krafvet på rösträtt från kvinnohåll synnerligen lifligt, ja så lifligt och har så goda skäl för sig, att, om man något lärt och något minnes, man har alla skäl att tillmötesgå detta kraf, innan det tager ännu mera omfattande och därigenom ödesdigra proportioner. Det saknas visst icke reella och allvarliga anledningar till en dylik vändning.

Det är ej längre sedan än förra riksdagen, som det enligt min mening orättfärdiga beslutet fattades, att en lärarinna i folkskolan, oaktadt sin erkänt och i det enskilda lifvet tillgodogjorda större lämplighet och naturliga begåfning för barnuppfostran, dock ej lämnades samma ersättning för sådant arbete i statens tjänst som mannen, och detta blott af det enda skälet, att hon var kvinna, då ju ingen annan kvalifikation fordras af mannen för den högre lönen, än att han är man. Jag hemställer om det är sannolikt, att sådant beslut kunnat

fattas, om kvinnan haft rösträtt, och *hon* kan åtminstone ej undgå att se saken så. Men här är ej skillnaden så i ögonen fallande, och saken har åtminstone bragts under offentlig diskussion. Det finnes många andra områden, där mannens egennytta och brist på omtanke för och hänsyn mot kvinnan framträder än tydligare, ja visar sig rent af upprörande.

Helt visst i likhet med många andra industriidkare emottog jag från kommerskollegium i somras ett frågoformulär för besvarande, med de mest minutiösa frågor angående arbetstid med mera i verkstäderna, tydligen framkommet i den goda afsikten att förhindra öfveranstängning af personalen i verk, där nästan uteslutande män äro sysselsatta. Om man ser något längre än till sin egen fördel och bekvämlighet som *man*, så ligger den frågan nära, om samma omtänksamhet sträckt sig äfven till det hufvudsakligen kvinnliga arbetsområdet. Till exempel till städernas sömmerskor, hvilkas verksamhet så nära tangerar männens och ligger så nära till hands att uppmärksamma. Men ett område, dit jag med visshet vet att denna omtänksamhet icke sträckt sig, är till det stora antal kvinnor på landet och delvis också i städerna, som bära husmoderns tunga kall. Låt oss dock för en gång tänka efter, huru t. ex. en torpare- eller dagkarlshustru, ja en mindre hemmansägares eller en »egna hems»-hustru kan ha det.

Tiden är nu sådan, att för dem finnas i regel ej tjänare att få. Innan mannen går i sitt arbete på morgonen, skall husmodern således hafva hans morgonmat och kanske matsäck för dagen lagad. Sedan han gått, har hon kreaturen att ordna med och sörja för och att taga vara på hvad som blir ur ladugården. Vidare har hon barnen att väcka, hyfsa och ge mat, ofta att läsa läxor med och »nista» till skolan, om de äro i den åldern. Hemmet skall så städas och rengöras, mat lagas åt de hemmavarande, smör kärnas, ost beredas och kärl diskas. Dess- emellan tillsyn af hemmavarande barn, arbete på åker, i trädgårdstäppa eller potatisland, byk, bak och sömnad åt hela familjen. Sedan mannen kommit hem om kvällarna, och han och barnen fått mat och lagt sig, då har hon att taga vara på deras hvardagskläder, lappa, stoppa och kanske torka, och detta allt under det hon har små att tillse, ja kanske i plågor väntar flera. Hvem räknar hennes arbetstimmar och trötta fjät, hvem tänker på hennes behof af hvila, hvar skall hon ens kunna få en söndag ifrån utan möda och arbete? För henne finnas inga utmärkelser och äreställen, och tiden tillåter henne ej att söka nöjen och förströelser. Hennes plikter finnes knappast någon möjlighet att fylla så, att hon ens vinner erkänsla och tacksamhet från sin omgivning. När det likväl icke torde kunna förnekas, att det är hufvudsakligen på

hennes kommande generationers hälsa till själ och kropp hvilas, då låge det åtminstone närmare till hands och vore angelägnare att tillse, hvad som kan göras för henne med de många arbetstimmarna, än för männen med de få och med regelbunden hvila, och när ingenting göres härför, när från manlig sida i sammanhang med den massa sociala arbeten, som offras så mycket tid och medel på, ej ens en tanke finnes däråt, då synes sannerligen tiden vara inne för kvinnan att taga sin egen sak om hand, och faran af att neka henne få sin röst hörd i allmänna angelägenheter, att förhindra henne ifrån att få sina intressen framförda och bevakade, den faran är både mångsidig och stor. Vi få icke med afseende härpå, som med afseende på så många andra stora frågor, komma *för sent!*

På grund af hvad jag här ofvan anfört, anhåller jag vördsamt, att Riksdagen behagade besluta,

att svensk kvinna erhåller samma politiska rösträtt till Andra Kammaren som man.

Stockholm den 19 februari 1907.

Alb. Bergström.

I motionens syfte instämmer

Gottfr. Olsén.